

Trouw, 4 september 2008

Een nieuwe beoordeling van levenslang na vijftien jaar is nergens voor nodig. Over het vonnis is immers goed nagedacht. Laat levenslang daarom levenslang blijven.

Onlangs lanceerde een forum van juristen en wetenschappers in Trouw het idee om standaard na 15 jaar celstraf de resterende gevangenisduur van levenslang gestraften onder de loep te nemen. Dat zou volgens het gezelschap overigens niet het enige moment van toetsing moeten zijn. De gedachte is dat de levenslange veroordeling onderwerp blijft van beoordeling. Het forum beschouwt de levenslange opsluiting als niet humaan, en wil daarom een periodieke beoordeling van de wenselijkheid van voortzetting van de gevangenisstraf. Dit zou bijvoorbeeld moeten gelden voor een gestrafte die berouw heeft getoond of zijn leven heeft gebeterd. Het Nederlandse strafstelsel voldoet aan de eisen die aan een Westerse democratie worden gesteld. Het is rechtvaardig en humaan. Daarin past de levenslange gevangenisstraf.

De straf wordt opgelegd bij de ernstigst denkbare delicten zoals meervoudige moord of terrorisme. Anders dan veel mensen denken is er in Nederland niet sprake van gratie na verloop van een bepaalde tijd. Levenslang is de ultieme straf in ons rechtsbestel. De zwaarte ervan moet niet worden onderschat. Het is goed dat Nederlanders zich ervan bewust zijn dat ons land deze zeer zware straf kent en dat deze in ons systeem niet na bepaalde tijd ongedaan wordt gemaakt. Het beeld dat in Nederland in vergelijking tot andere landen licht wordt gestraft is niet juist.

De oproep van het forum zal eerder tot minder dan meer rechtvaardigheid in ons strafstelsel leiden. Allereerst gaat het om de vraag wie in een rechtsstaat de hoogte van de straf bepaalt. In Nederland is dat de taak van de rechter. De straf komt tot stand na zorgvuldige afweging, waarbij alle kanten van de zaak worden betrokken. De uitspraak is aanvechtbaar in twee hogere instanties. Als de rechter gemotiveerd tot het oordeel is gekomen dat levenslang de enig rechtvaardige straf is dan moet de zaak daarmee zijn afgedaan. Het kan niet zo zijn dat het rechterlijk oordeel 15 jaar later onderuit wordt gehaald. Wat betekent dat voor het rechtvaardigheidsgevoel in de samenleving?

Tweede punt is dat de rechter geen levenslange gevangenisstraf zal opleggen als hij geen levenslang bedoelt. Er zijn immers alternatieven. De afgelopen jaren zijn er verschillende wetswijzigingen geweest die het voor rechters mogelijk hebben gemaakt meer lange tijdelijke straffen op te leggen. De langste tijdelijke straf is verlengd van twintig naar dertig jaar. En waar een gedetineerde tot voor kort standaard na tweederde van zijn straf vrij kwam, kunnen hier tegenwoordig voorwaarden aan verbonden worden. Het door de deskundigen gedane voorstel heeft merkwaardige consequenties. Het kan er toe leiden dat de moordenaar die tot dertig jaar cel wordt veroordeeld twee keer zo lang moet zitten als de meervoudige moordenaar die levenslang heeft gekregen.

Het grootste manco van het voorstel is dat het de belangen van de dader als uitgangspunt neemt. De belangen van de slachtoffers, de nabestaanden en de samenleving komen achteraan. Het standaard oprakelen van het misdrijf na 15 jaar, en wie weet hoe vaak daarna nog, zal nabestaanden en slachtoffers nieuw leed bezorgen. Zij worden wéér geconfronteerd met – de gevolgen van – het misdrijf. Ze maken zelfs kans om de dader in levenden lijve op straat tegen te komen waar zij door de levenslange straf ervan uit mochten gaan dat dit niet meer zou gebeuren. Om nog maar niet te spreken van de onrust die een dergelijke vrijlating in de samenleving teweeg kan brengen. Denk aan de situatie dat Mohammed B. over elf jaar vrij rond zou lopen.

Natuurlijk zijn er situaties denkbaar waarin het levenslang uitzitten van de opgelegde straf niet langer humaan te noemen is. Denk aan een hoogbejaarde of terminaal zieke gedetineerde. Voor dit soort gevallen kent ons rechtsbestel de gratieverlening. Het verzoek tot gratie wordt ingediend bij de minister van Justitie en inhoudelijk bekeken door de rechter van het gerecht dat het oordeel uitsprak. De rechter vormt zich een oordeel over de huidige omstandigheden en die welke ten tijde van de veroordeling bekend waren. Maar uiteindelijk is de gratieverlening geen afdwingbaar recht, maar een gunst. Voorop staat de opgelegde straf. Daarnaast is bijzondere aandacht nodig voor de zorg en begeleiding van oudere levenslang gestraften. Ook langdurig gestraften hebben recht op goede verzorging. Er zijn dus mogelijkheden om de levenslange gevangenisstraf op een met onze rechtsstaat overeenkomstige humaniteit in te vullen. Dat is beter dan het belasten van de samenleving met een periodieke herbeoordeling.